

Проведений нами в процесі дослідження аналіз діяльності органів прокуратури з питань запобігання кримінальним правопорушенням у КВУЗТ дозволяє також зробити висновок про те, що вона сприяє стабілізації, упорядкуванню, приведенню в законні рамки діяльність органів і установ виконання покарань Міністерства юстиції України, усуненню кримінально-небезпечних ситуацій, причин і умов, що сприяють вчиненню як засудженими, так і персоналом КВУЗТ кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
3. Бурбика М.М. Уточнення термінології з питань визначення місця та ролі органів прокуратури як суб'єкта протидії злочинності. *Вісник прокуратури*. 2009. № 2. С. 62–67.
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 12.05.2021).
5. Форос Г.В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. № 4. С. 179–184.
6. Авер'янов В.Б. Принципи верховенства права і реформа українського адміністративно-го права. *Адвокат*. 2000. № 2. С. 5–8.
7. Богатирьов А.І. Антикриміногенний вплив на злочинність в місцях несвободи України : монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. 432 с.
8. Теорія держави і права : підручник / О.В. Петришин та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
9. Теория государства и права : учебник / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва : Юристъ, 2000. 771 с.
10. Карташкин В.А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. Москва : Изд-во ИГиП РАН, 1995. 134 с.
11. Мірошніченко С.С. Діяльність прокуратури з попередження організованої злочинності : монографія. Київ : Ін Юре, 2008. 212 с.
12. Тертишник В.М. Концептуальні аспекти прокурорського нагляду. *Вісник прокуратури*. 2002. № 6 (18). С. 14–19.

УДК 343.16+343.37

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.3.31>

ТКАЛЕНКО О.В.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ

OPERATIONAL AND SEARCH CHARACTERISTICS ILLEGAL CUTTING OR ILLEGAL TRANSPORTATION, STORAGE, SALE OF FOREST

У статті надано поняття оперативного-розшукової характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу як системи кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних та інших ознак кримінального правопорушення, що має значення для виявлення та документування протиправної діяльності осіб (злочинних груп), які причетні до його вчинення, а також обрання

© ТКАЛЕНКО О.В. – здобувач (Харківський національний університет внутрішніх справ)

тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових, оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Обґрунтовано доцільність включення до оперативно-розшукової характеристики таких елементів, як: предмет протиправних посягань (дерева, чагарники тощо); особи, які вчиняють незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу; шляхи протидії діяльності співробітників оперативного підрозділу, які здійснюють заходи із запобігання та протидії таким протиправним діям, місцевим населенням (визначено заходи, до яких вдаються місцеві мешканці з метою недопущення припинення ними незаконної рубки лісу). Наголошено, що порубки, що здійснюються на підставі дозвілних документів, але з грубими порушеннями правил лісозаготівлі (так звані «сірі» порубки), загалом складні для виявлення правоохоронними органами, оскільки вчиняються особами, які повинні запобігати та виявляти подібні порушення – працівниками лісового господарства (лісничими, їх помічниками, майстрами лісу та іншими). Визначено, що підготовчі дії злочинців до вчинення незаконної порубки лісу включають: вибір часу, місця незаконної порубки, а також визначення дерев для порубки; підшукування та підготовка знарядь та засобів порубки; підбір співучасників злочину; вирішення питання щодо подальшої реалізації незаконно добутої деревини, а також отримання (підроблення) документів на її перевезення та легалізацію. Дії з безпосереднього вчинення злочину зумовлюються особливостями технологічного циклу лісозаготівлі та складаються із послідовного ланцюга взаємопов'язаних процесів, що включають: лісосічні (вибір конкретних дерев для порубки, їх звалювання, а також очищення стовбурів дерев від гілок та кряжування на сортименти) та транспортні роботи (трелювання деревини до місця завантаження, завантаження та вивезення деревини).

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, ліс, протидія, кримінальне правопорушення, злочин, перевезення, зберігання, збут.*

The article provides the concept of operational and investigative characteristics of illegal logging or illegal transportation, storage, sale of forest as a system of criminal law, forensic, criminological and other features of a criminal offense, which is important for identifying and documenting illegal activities of persons (criminal groups) involved before its commission, as well as the choice of tactics for operational and investigative, operational and technical measures and covert investigative (search) actions. The expediency of including in the operative-search characteristic of such elements as: the subject of illegal encroachments (trees, bushes, etc.) is substantiated; persons who commit illegal logging or illegal transportation, storage, sale of forests; ways to counteract the activities of operational staff who take measures to prevent and counteract such illegal actions, the local population (defined measures taken by local residents to prevent them from stopping illegal logging). It is emphasized that logging carried out on the basis of permits, but with gross violations of logging rules (so-called “gray” logging), is generally difficult to detect by law enforcement agencies, as committed by persons who must prevent and detect such violations – forestry workers (their forestry assistants, foresters, etc.). It is determined that the preparatory actions of criminals to commit illegal logging include: the choice of time, place of illegal logging, as well as the identification of trees for felling; search and preparation of tools and means of felling; selection of accomplices to the crime; resolving the issue of further sale of illegally harvested timber, as well as obtaining (forging) documents for its transportation and legalization. The actions of the direct commission of the crime are determined by the peculiarities of the technological cycle of logging and consist of a sequential chain of interrelated processes, including: logging (selection of specific trees for felling, felling, and clearing tree trunks from branches and mulching) and transport work skidding of wood to the place of loading, loading and export of wood).

Key words: *operative-search activity, forest, counteraction, criminal offense, crime, transportation, storage, sale.*

Вступ. Проблема охорони навколишнього середовища набула особливої актуальності наприкінці XX століття й сьогодні залишається однією з найбільш значущих як у світовому масштабі, так і для України. Рациональне використання природних ресурсів та екологічна безпека населення, поряд з економічними, адміністративними, виховними та іншими заходами, регулюється засобами кримінально-правового характеру. Саме кримінальне законодавство, будучи покликаним забезпечувати збереження сприятливого для існування суспільства природного середовища, гарантує охорону і недоторканість у встановлених державою межах найбільш цінних природних багатств. Ліс, як основа життєдіяльності людини, є одним з найважливіших об'єктів природи.

Оперативно-розшукова характеристика відіграє важливу роль у науковому забезпеченні протидії кримінальним правопорушенням у сфері довкілля. З урахуванням кількісних та якісних показників злочинності обираються ті чи інші найбільш доцільні в певній ситуації напрями оперативно-пошуку, документування та розслідування. Найбільш значущими елементами оперативно-розшукової характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу є такі: ліс як предмет протиправних посягань; спосіб підготовки, вчинення, приховування, протидії (оперативно-значуща поведінка); типологія та характеристика осіб (злочинних груп), які вчиняють кримінальні правопорушення.

Постановка завдання. Метою статті є оперативно-розшукова характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Результати дослідження. Оперативно-розшукова значущість предмета злочинного посягання зумовлена тим, що вплив злочинця на таку річ супроводжується утворенням комплексу слідів: на місці вчинення злочину, безпосередньо на предметі та його частинах, у місцях його подальшого перебування, приховування чи реалізації, на знаряддях і засобах злочину, а також на тілі або одязі злочинця. Характеристика предмета злочинного посягання також важлива для встановлення злочинця у випадках: коли викрадення предмета свідчить про знання його призначення і можливостей використання; коли викрадення свідчить про знання злочинцем вартості чи особливих властивостей предмета посягання; якщо має місце заволодіння предметами з особливими властивостями; коли за предметом посягання можна робити висновок про специфічну мету злочину; коли до предмету посягання має доступ обмежене і визначене коло осіб [1, с. 343].

Поняття ліс законодавчо закріплено у ч. 1 ст. 1 ЛК України, відповідно до якої ліс – це тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно дерева та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище. Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезнаходженням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави [2].

За законодавством України ліси діляться на категорії та підкатегорії залежно від функціонального призначення та рівня захищеності. Зокрема, відповідно до ст. 39 ЛК ліси розподіляються на: 1) захисні ліси (виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції); 2) рекреаційно-оздоровчі ліси (виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції); 3) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо); 4) експлуатаційні ліси [2].

На основі аналізу судової практики можна виокремити способи вчинення таких кримінальних правопорушень, зокрема:

1) діянням у виді незаконної порубки дерев і чагарників; наслідками у виді заподіяної істотної шкоди, спричинення тяжких наслідків; причинним зв'язком між діянням і наслідком та місцем вчинення злочину у виді лісів, захисних та інших лісових насаджень (матеріальний склад злочину);

2) діянням у виді незаконної порубки дерев і чагарників та місцем вчинення злочину у виді заповідників або територій та об'єктів ПЗФ, або інших особливо охоронюваних лісів (формальний склад злочину) [3].

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень за ст. 246 КК України та наукових досліджень О.М. Будяченко дозволило надати наукове визначення таких понять:

незаконна порубка лісу – це суспільно-небезпечні діяння, вчинені із заповіданням шкоди охоронюваному законом суспільним відносинам щодо раціонального використання лісового фонду, дерев, чагарників, які не відділені від пня та є сироростучими (живими) і ростуть у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

незаконне перевезення лісу – це будь-які дії з переміщення дерев і чагарників, в тому числі і піал (рослин з тонким гнучким стеблом, які не здатні без опори зберігати вертикальне положення) будь-яким транспортом (потяг, літак, морське-річкове судно, автомобіль, гужовий транспорт, трактор тощо) з одного місця в інше по всій території України; незаконне зберігання лісу – це вчинення будь-яких умисних дій, пов'язаних із фактичним володінням деревами, чагарниками, піалами, причому відповідальність настає незалежно від тривалості (часовий проміжок), способів (таємно чи відкрито) і місця (приміщення, сховища, причепи великогабаритних транспортних засобів тощо) зберігання; збут лісу – це будь-яке його умисне відчуження, вчинене всупереч нормативним вимогам: використання дерев, чагарників та піал як засобів платежу, продаж, розмін, обмін, дарування, передача в борг і в рахунок боргу, програш в азартних іграх тощо [4, с. 11].

Підготовка до вчинення незаконної порубки лісу полягає у:

- виборі часу, місця незаконної порубки, а також визначенні дерев для порубки;
- підшукуванні та підготовці знарядь та засобів, зокрема бензомоторних та ручних пил, сокир, спеціалізованого та іншого автотранспорту для трелювання, перевезення та навантаження незаконно добутої деревини, а також перевезення співучасників злочину. Практика свідчить, що механізований інструмент (бензопили) та автотранспорт злочинцями орендується на платній або безоплатній основі;

- підборі співучасників злочину. Складність ланцюга операцій, з яких складається незаконна порубка лісу (звалювання, трелювання, навантаження та перевезення деревини), фактично унеможлиблює вчинення цього злочину одноосібно. Вказане зумовлює необхідність залучення до такої діяльності різного роду співучасників. Критеріями їх відбору виступають: надійність та працьовитість; відносно близьке проживання від місця здійснення незаконної порубки, знання навколишньої місцевості та доріг; володіння налагодженими каналами збуту незаконно добутої деревини; знайомство з працівниками лісового господарства, митниці та правоохоронних органів тощо;

- вирішенні питання про подальшу реалізацію незаконно добутої деревини, а також отримання (підроблення) документів на її перевезення та легалізацію. Розв'язуючи питання щодо збуту деревини, злочинці обирають одну або декілька поширених схем: самостійний збут на внутрішньому або закордонному ринку, використання для цього посередників. Залежно від обраної схеми злочинці готують (виготовляють, отримують) відповідний пакет документів, які насамперед забезпечать її перевезення та подальшу легалізацію. Для цього активно використовуються засоби комп'ютерної техніки, справжні чи підроблені печатки тощо.

Способи вчинення незаконної порубки – це активні дії, спрямовані на повне відокремлення стовбуру дерева від кореневої системи. Вони можуть бути різноманітними – спилування, зрубання, корчування або викопування (з подальшим розпилом або розрубанням дерева) тощо, а їх обрання злочинцями визначається з огляду на наявний злочинний досвід, професійні навички, породу деревини, обстановку, яка склалась на місці рубки, наявні знаряддя та засоби для вчинення злочину тощо [5, с. 54].

Способи вчинення незаконної порубки зумовлюються особливостями технологічного циклу лісозаготівлі та складаються із послідовного ланцюга взаємопов'язаних процесів, що включають: вибір конкретних дерев для порубки; трелювання деревини до місця завантаження; завантаження та вивезення деревини.

Способи приховування незаконної порубки лісу спрямовані на приховування, знищення, маскування та фальсифікацію інформації (чи її носіїв) про незаконну порубку лісу. Як відмічає М.В. Даньшин, одними з основних підстав формування системи способів приховування злочину є особливості предмета злочинного посягання та предмета приховування [6, с. 11]. На підставі цього та результатів аналізу слідчої та судової практики можемо констатувати, що з метою приховування незаконної порубки лісу злочинцями здійснюється: підкуп або залякування працівників лісового господарства, правоохоронних та митних органів; виготовлення або отримання фіктивних документів для проведення порубки, транспортування та подальшої легалізації незаконно добутої деревини; незалучення до етапу завантаження та перевезення незаконно добутої деревини осіб, які безпосередньо здійснювали незаконну порубку; маскування пеньків, залишених

після порубки, мохом, листям, гілками дерев; швидка реалізація або видозмінення незаконно добутої деревини; підпал ділянки, де здійснювалася незаконна порубка.

За результатами проведеного аналізу кримінальних проваджень встановлено, що під час побутової порубки підготовка до вчинення злочину складається із: вибору місця та часу незаконної порубки (зазвичай місце порубки знаходиться неподалік від місця проживання злочинця, а також у безпосередній близькості від доріг); вибору предмету незаконної порубки (процес обрання дерев для порубки найчастіше безсистемний, спрямований на отримання невеликої кількості деревини, а сама деревина може не вирізнятися цінністю, мати вади розвитку та розкриватися на нестандартні розміри: під час заготівлі дров – на невеликі частини (до 1 метру), а для виготовлення будівельних матеріалів (дошки, брусу) – до 2 метрів, що також пов'язано зі складністю їх доставки до місця мешкання. При цьому верхівки дерев та крупні гілки також подрібнюються та забираються з місця порубки); підшукування знарядь вчинення злочину (зокрема, бензomotorних та ручних пил, сокир, які були у власності злочинців, їх знайомих або родичів, транспортного засобу для перевезення деревини (зокрема, легковий автомобіль з причепом, гужовий транспорт з підводою, мотоблок з саморобною підводою, мотоцикл з причепом, рідше малотоннажні вантажні мікроавтобуси, які перебували у власності злочинців, їх знайомих або родичів), спілників (найчастіше ними виступають члени родини та сусіди злочинця, рідше їх родичі та знайомі). Приховування злочину відбувається шляхом маскування пеньків (листя, мохом), вилученням хлестів та інших порубкових залишків з місця порубки, подальшим розміщенням деревини на власній земельній ділянці (на відкритій ділянці, у підсобних приміщеннях, швидким видозміненням незаконно добутої деревини (розрубка на дрова, розпил на будівельні матеріали – бруси, дошки). Збут незаконно добутої деревини зазвичай не здійснюється або, у поодиноких випадках, здійснюється шляхом продажу у вигляді дров сусідам, односельцям [7, с. 166].

Наступним елементом оперативно-розшукової характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу є особи, які вчиняють вказану категорію кримінальних правопорушень.

Характерною особливістю екологічних злочинів є переважання серед осіб, котрі їх вчиняють, сільських жителів. За даними Т.В. Корнякової, найбільша кримінальна активність сільських жителів спрямована на вчинення таких екологічних злочинів: незаконне виловування корисних копалин; незаконне полювання та незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; забруднення або псування земель і негосподарське використання земель; незаконна порубка лісу [8, с. 238].

Найбільшу групу екологічних злочинців за видом зайнятості становили працездатні особи, котрі не працюють і не навчаються. У середньому протягом аналізованого періоду їх частка становила 62,2%. Привертає увагу зміна зазначеного показника: починаючи з 2014 р. питома вага вказаної категорії осіб стабільно зменшується до мінімального значення у 2016 р. (55,0%), а далі так само стабільно збільшується до максимального значення у 2020 р. (71,9%). Другою за розміром категорією є безробітні. Середнє значення даної категорії становить 16,2%. Характер змін цього показника є протилежним попередньому: з 2014 р. частка безробітних збільшується до максимального значення у 2018 р. (20,4%), а у подальшому стабільно знижується до мінімального значення у 2020 р. (11,1%). Названі структурні зміни ознак зайнятості не є специфічними щодо осіб, котрі вчинили екологічні злочини. Аналогічні тенденції властиві й загальній злочинності, про що згадується в науковій літературі [9, с. 267].

Привертають увагу одиничні випадки виявлення осіб, котрі вчиняли екологічні злочини у складі організованої групи чи злочинної організації. Так, протягом 2009–2016 рр. було виявлено лише 40 таких особи (37 для засуджених), що становило 0,36% від усієї кількості екологічних злочинців (0,4% від усієї кількості засуджених екологічних злочинців, або 1,3% від їхнього групового складника). Цей показник істотно менший за аналогічний показник загальної злочинності – 0,51%, або 6 805 осіб, з них – 13,7% осіб, які вчинили злочини у складі організованих угруповань із міжрегіональними зв'язками. Щодо показників загальної судимості, то варто зауважити, що вони майже не відрізняються від аналогічних показників судимості за екологічні злочини – 0,4%, або 4 416 осіб (2,1% від їх групового складника), з них – 5,0% осіб, які вчинили злочини у складі злочинних організацій [10].

Окрему категорію осіб, які є членами таких угруповань, становлять злочинці, що беруть участь у процесі надання та отримання дозволів (ліцензій) на природокористування та можливість впливати на довкілля, яка пов'язана з наданням корупційних послуг та отриманням тіншового

прибутку, привласненням грошових коштів. Така діяльність у науковій літературі отримала назву «корумповане екологічне ліцензування» [11].

Серед працівників даних органів є й такі, що мають лише деякі з функцій службової особи (приміром, тільки адміністративно-господарські або організаційно-розпорядницькі). Однак ці особи також вважаються службовими, бо на підставі примітки до ст. 364 КК України особа, щоб бути визнаною службовою, повинна мати принаймні частину з названих там функцій. Це, наприклад, лісничі, інженери, що займаються питаннями охорони і захисту лісу, лісового господарства тощо. Їхня діяльність тією чи іншою мірою пов'язана з відтворенням лісів, заготівлею деревини, обліком, контролем і розподілом лісової продукції, а отже, вони можуть видавати обов'язкові розпорядження для своїх підлеглих.

Деякі працівники органів лісового господарства та лісової охорони можуть бути наділені функціями службових осіб через виконання ними професійних обов'язків. Наприклад, ті самі лісники виконують функції організаційно-розпорядницькі (керуючи роботою підлеглих та організовуючи їхню працю) або владні (здійснюючи охорону лісів від імені держави).

Важливо відмітити, що з метою приховування великих об'ємів незаконних порубок іноді, після вивезення цінних сортиментів, здійснюється підпал залишків дерев на ділянці.

Порубки, що здійснюються на підставі дозвільних документів, але з грубими порушеннями правил лісозаготівлі (так звані «сірі» порубки), в цілому складні для виявлення правоохоронними органами, оскільки вчиняються особами, які повинні запобігати та виявляти подібні порушення – працівниками лісового господарства (лісничими їх помічниками, майстрами лісу та іншими).

До здійснення окреслених порубок залучаються працівники лісництва та наявні у ньому технічні засоби. Об'єми подібних порубок можуть досягати промислових масштабів. Місця збуту отриманої у такий спосіб деревини майже не відрізняються від місць, характерних для комерційних порубок. Враховуючи наявні у лісництва дозвільні документи на здійснення діяльності у сфері продажу лісопродукції, а також можливість виготовлення фіктивних документів про «легальне» походження деревини, наявні перевалочні та навантажувальні залізничні станції, ринки збуту можуть бути розширені.

Таким чином, під оперативно-розшуковою характеристикою незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, варто розуміти систему кримінально-правових, криміналістичних, криминологічних та інших ознак кримінального правопорушення, що має значення для виявлення та документування протиправної діяльності осіб (злочинних груп), які причетні до його вчинення, а також обрання тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових заходів. Обґрунтовано доцільність включення до оперативно-розшукової характеристики таких елементів, як: предмет протиправних посягань (дерева, чагарники тощо); особи, які вчиняють незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу; шляхи протидії діяльності співробітників оперативного підрозділу, які здійснюють заходи із запобігання та протидії таким протиправним діям, місцевим населенням (визначено заходи, до яких вдаються місцеві мешканці з метою недопущення припинення ними незаконної рубки лісу).

На основі вивчення предмету злочинного посягання виокремлені ознаки лісу, що характеризують його як самостійний предмет оперативно-розшукової охорони: природний склад (сукупність деревної, чагарникової та інших видів рослинності); характер походження названих видів рослинності (як природний, так і штучний); єдність та взаємозв'язок усіх елементів природи – лісовий біогеоценоз, який знаходиться в органічному зв'язку з іншими природними об'єктами; юридичний порядок формування території лісових масивів; розміри земельної площі, що входить до лісового масиву; призначення лісу для формування лісового та нелісового фондів. Виходячи із значення лісу не тільки як джерела сировини, а як частини екологічної системи, роль якої як найважливішого складника виживання людства все зростає, варто екологічну цінність цього природного ресурсу ставити вище його економічної вартості.

Вагоме значення для протидії таких кримінальних правопорушень є знання про способи їх вчинення, зокрема: а) незаконна порубка лісу – це суспільно-небезпечні діяння, вчинене із заподіянням шкоди охоронюваному законом суспільним відносинам щодо раціонального використання лісового фонду, дерев, чагарників, які не відділені від пня та є сироростучими (живими) і ростуть у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; б) незаконне перевезення лісу – це будь-які дії з переміщення дерев і чагарників, в тому числі і піал (рослин з тонким гнучким стеблом, які не здатні без опори зберігати вертикальне положення) будь-яким транспортом (потяг, літак, морське-річкове судно, автомобіль, гужовий транспорт, трактор тощо) з одного місця в інше по всій території України;

в) незаконне зберігання лісу – це вчинення будь-яких умисних дій, пов’язаних із фактичним володінням деревами, чагарниками, піалами, причому відповідальність настає незалежно від тривалості (часовий проміжок), способів (таємно чи відкрито) і місця (приміщення, сховища, причепа великогабаритних транспортних засобів тощо) зберігання; г) збут лісу – це будь-яке його умисне відчуження вчинене всупереч нормативним вимогам: використання дерев, чагарників та піал як засобів платежу, продаж, розмін, обмін, дарування, передача в борг і в рахунок боргу, програш в азартних іграх тощо.

Підготовчі дії злочинців до вчинення незаконної порубки лісу включають: вибір часу, місця незаконної порубки, а також визначення дерев для порубки; підшукування та підготовка знарядь та засобів порубки; підбір співучасників злочину; вирішення питання щодо подальшої реалізації незаконно добутої деревини, а також отримання (підроблення) документів на її перевезення та легалізацію. Дії з безпосереднього вчинення злочину зумовлюються особливостями технологічного циклу лісозаготівлі та складаються із послідовного ланцюга взаємопов’язаних процесів, що включають: лісосічні (вибір конкретних дерев для порубки, їх звалювання, а також очищення стовбурів дерев від гілок та кряжування на сортименти) та транспортні роботи (трелювання деревини до місця завантаження, завантаження та вивезення деревини). До способів приховування таких кримінальних правопорушень віднесено підкуп або залякування працівників лісництва; підкуп працівників правоохоронних та митних органів; виготовлення або отримання фальшивих документів для проведення порубки, транспортування та подальшої легалізації незаконно добутої деревини; незалучення до етапу завантаження та перевезення незаконно добутої деревини осіб, які безпосередньо здійснювали незаконну порубку; маскуванню пеньків, залишених після порубки, мохом, листям, гілками дерев; швидка реалізація або видозмінення незаконно добутої деревини; підпал ділянки, де здійснювалася незаконна порубка.

Висновки. Зазвичай кримінальні правопорушення вчиняють особи чоловічої статі віком від 30 до 49 років, громадяни України з повною загальною середньою або неповною вищою освітою, який на момент вчинення кримінального правопорушення не навчався і не працював взагалі. Визначено специфічні ознаки осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення: значна частка осіб, які вчинили злочини у складі групи, у діях таких осіб вбачається все більше ознак професіоналізму, зв’язків з організованою злочинністю; невисокий рівень рецидиву; майже повна відсутність осіб жіночої статі та у стані сп’яніння.

Список використаних джерел:

1. Шеремет А.П. Криміналістика : навч. пос. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
2. Лісовий кодекс України: Закон від 21 січ. 1994 р. № 3852-ХІІ *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
3. Дудоров О.О., Письменський Є.О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практ. посіб. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. 213 с.
4. Будяченко О.М. Кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса, 2020. 20 с.
5. Пилипенко О.М. Основи методики розслідування незаконної порубки лісу : дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 199 с.
6. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.
7. Пилипенко О.М. Типові способи та сліди незаконної порубки лісу. *Проблеми доказування: теорія і практика* : матер. наук.-практ. конференц. (м. Северодонецьк, 29 жовтня 2016 р.). Северодонецьк, 2017. С. 164–167.
8. Корнякова Т. В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля: монографія. Київ : Ін Юре, 2011. 408 с.
9. Кулик О.Г., Наумова І.В., Бова А.А. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014 рр.): монографія. Київ : ДНДІ МВС України, 2015. 362 с.
10. Турлова Ю.А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади протидії: монографія. Київ : Знання України, 2018. 459 с.
11. Дубовик О.Л. Корупція в сфері ліцензування природопольовання и регистрації воздействий на окружающую среду. *Организованная преступность, терроризм и коррупция: криминологический ежеквартальный альманах*. Москва, 2003. Вып. 1. С. 39–49.